

Editörden: Göç Ekonomisi Özel Sayısı

Olgu Karan¹ ve Ayşegül Kayaoğlu Yılmaz²

UNHCR'nin istatistiklerine göre 2020'nin sonunda toplam 82,4 milyon zorla yerinden edilmiş kişi bulunmaktadır ve bunların 26,2 milyonu mülteci statüsündedir. Ayrıca mültecilerin de %86'sı kalkınmakta olan ülkelerde yaşamaktadırlar. 2011'den önce göç yazınında daha çok Avrupa'daki Türk göçmenler ve şehirleşme bağlamında ele alınan Türkiye, günümüzde en fazla mülteciye ve mülteci çocuğa ev sahipliği yapan ülke olarak göçün ekonomiye etkisi konusunda incelenmesi gereken önemli araştırma sahalarından biri haline gelmiştir.

Zorla yerinden edilmiş nüfusa ek olarak bir de isteğe bağlı göç sebebiyle ülkeler arasında güçlü göç dalgaları yaşanmaktadır. 2019 yılında dünyadaki uluslararası göçmenlerin sayısı 272 milyonda, yani dünya nüfusunun %3,4'ünü oluşturmaktaydı. Uluslararası göçün yanı sıra ülke içi göçler ve şehirleşmenin maliyetlerinin doğru şekilde yönetişimi de henüz şehirlerdeki altyapı yatırımlarını hızlandıramayan ya da kırsal kalkınmayı geliştirmeye çalışan ülkeler için günümüzün önemli olgularından biridir (Kayaoglu ve Naval 2017; Kayaoglu 2017).

Göçün hem göç alan hem de veren ülkelere etkisi uzun yıllar akademik yazının konusu olmuştur. Yıldan yıla artan göçmen sayısı ile birlikte özellikle Avrupa ve ABD'de göçmen karşıtlığının arttığı ve bunun en önemli sebeplerinden birinin de göçün ekonomilere ve iş gücüne olumsuz etkilerine dair algılar olduğu görülmektedir (Pew Research Centre, 2018). Ayrıca her ne kadar bu ülkeler seçici bir göçmen politikası izleseler de hem kayıt dışı göç hem de zorunlu göçler sebebiyle izledikleri politikanın dışına çıkmak zorunda kalmışlardır. Kalkınmakta olan ülkeler için ise durum çok daha zor görünmektedir. Hali hazırda kendi vatandaşlarının ekonomik sorunlarını çözme konusunda sorunlar yaşayan bu ülkeler, artan nüfusun iyi olma halini de düşünmek ve ülkedeki toplumsal insicamı olumsuz etkileyecek herhangi bir gelişmenin önüne geçmek zorundadırlar.

Dolayısıyla göçün (zorunlu ya da isteğe bağlı uluslararası göç ile iç göçün) hem sebeplerinin hem de etkilerinin anlaşılması bütün ülkeler için artık daha da önem kazanmaktadır. Ancak göç ekonomisi literatürü birçok konuda henüz bir görüş birliğine varabilmiş değildir (bkz. Fasani, Llull ve Tealdi 2020; Blau ve Hunt, 2019; Aksoy ve Poutvaara 2019; Dustmann, Schönberg ve Stuhler, 2016; Peri 2016). Ayrıca bulguların karşılaştırılabilirliği de pek mümkün değildir ve bunda da hem incelenen bağlamın hem de kullanılan veri ve analiz yöntemlerinin farklılığı önemli rol oynamaktadır. Örneğin, göçün ekonomiye etkisi incelenirken ekonomik durumun da göç üzerindeki etkisini göz ardı etmemek gereklidir. Ya da göçün herhangi bir ekonomik göstergeye etkisi incelenirken, dış göç kaynaklı iç göç değişimlerinin de nasıl etkilendiği analizlere mutlaka dahil edilmelidir (Borjas 1987). Bu gibi istatistiksel sorunlar

¹ Dr. Öğr. Üyesi Olgu Karan, Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye.

E-mail: olgukaran@gmail.com.

² Doç. Dr. Ayşegül Kayaoğlu Yılmaz, İstanbul Teknik Üniversitesi Ekonomi Bölümü, İstanbul, Türkiye ve Economic Research Forum, Kahire, Mısır. E-mail: kayaogluylmaz@itu.edu.tr.

uygulamada araçsal değişkenler yöntemi (instrumental variables method) ya da göçün yerel ekonomik faktörlerden bağımsız geliştiği zorunlu göç gibi dışsal şokların nedensellik ilişkisini ortaya çıkaracak şekilde deneysel yöntemlerle analizi sayesinde aşılına çalışılmıştır (bkz. Azlor, Damm ve Schultz-Nielsen 2020; Clemens, Lewis ve Postel 2018; Ceritoglu, Yunculer, Torun ve Tumen 2017). Dolayısıyla bu ampirik yöntemlerde son birkaç yılda meydana gelen hızlı gelişmelerin, göç ekonomisi yazını için de önemli etkiye sahip olması kaçınılmazdır.

Başka bir konu ise göçmenlerin nitelikleri kadar göç edilen ülkeye eklemlemelerinde bölgenin sektörel, sosyo-kültürel ve demografik yapısını göz önüne alan ve göçmenlerin entegrasyonunu etkileyen faktörleri araştıran çalışmaların eksikliğidir. Göçmenlerin karşılaştıkları zorluklar ve olanaklar şehrin, semtin ve hatta bulunulan sokağın dinamiklerine göre farklılaşmaktadır (Karan, Çakır ve Kurtarı, 2020) . Bu dinamiklerin gözden kaçırılan araştırmaların da etkili bir sosyal politika öngörüsü mümkün olamamaktadır. Bu da son yıllarda göçmenlerin yerel uyumları alanındaki yazında yereldeki fırsat yapılarının bütüncül ve çok katmanlı (Karan 2019) bir şekilde analiz edilmesine ve bu analizlerin de karşılaştırmalı olarak birden fazla ülke bağlamında incelenmesine ihtiyaç duyulduğundan bahsedilmektedir (Kesici 2021; Phillimore 2021).

Genel olarak literatüre baktığımızda göç ekonomisinin her alanında mültecilerin ekonomi ile ilişkilerine ya da ekonomiye etkilerine dair çalışmalar ise daha sınırlıdır. Bunun önemli sebeplerinden biri mültecilerle ilgili yeteri kadar veri olmamasıdır. Ancak 2000’li yıllardan itibaren makro veri analizlerine ve dar kapsamlı saha araştırmalarına ek olarak hem anket verilerinin daha erişilebilir olduğunu hem de sosyal medya mecralarından da toplanılan verinin analizi ile ekonomi literatüründe mültecilerin ekonomiye etkilerine dair araştırmaların sayısında artış gözlenmektedir (Altındağ vd. 2020; Mahia et al. 2020; Omata 2019; Şahin Mencütek ve Nashwan 2021; Kayaoglu 2020).

Göç ekonomisi literatüründe görece eksik kalmış bir diğer kısım ise literatürün coğrafik olarak çoğunlukla kalkınmış ülkelere odaklanmasıdır (Ratha ve Shaw 2007; Hatton ve Williamson 2002). Yukarıda bahsedildiği gibi hem dünyadaki mülteci nüfusunun %86’sına ev sahipliği yapan ülkelere dair analizler hem de emek göçünün de çok yüksek boyutlarda olduğu ‘güneyden-güneye’ göçe dair analizlerde literatürde çok az yer teşkil etmektedir. Dolayısıyla, bu özel sayı ile özellikle kalkınmakta olan ülkelerdeki göç ve ekonomi ilişkisini inceleyecek araştırma makalelerine yer vermek ve bu sayede henüz aydınlatılmamış ancak göç yönetimi için önemli bir rol oynayan bu coğrafyaya dair bulgular sunulmak istenmektedir. Dergimizin bu sayısında sizlere 6 özgün makale, 2 çeviri makale ve 2 de kitap incelemesi sunuyoruz.

Hilal Barın, Türkiye’deki girişimcilerin bu süreçte yaşadıkları sorunlara ek olarak vatandaşlık sahibi olsalar bile finansal olanaklara erişimde sıkıntılar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bunun ek olarak saha araştırmasında görüşülen girişimcilerin sağlıktan, gelir kaynaklarındaki aşırı daralmaya ve ayrımcılığa kadar pek çok alanda yaşadıkları olumsuzlukların çok boyutlu dezavantajlılık durumu oluşturduğunu göstermektedir. Girişimcilik konusundaki bir diğer makale ise Fırat Tekbaş ve Olgu Karan’ın Hatay’da geçici koruma altındaki Suriyeli girişimciler ile yaptıkları saha çalışması verisinin analizini içeren çalışmalarıdır. Makalelerinde Suriyelilerin girişimcilik deneyiminin toplumsal uyum anlamında katkı sunduğunu ve bunu da hem bireysel hem de kurumsal ilişkilerinin kolaylaşmasıyla mümkün olduğunu göstermektedirler. Ayrıca farklı ülkelerdeki literatürle uyumlu olarak, saha araştırmasına katılan Suriyelilerin girişimcilik kararının alınmasında sembolik sermayenin ve sosyal ağların da önemli olduğu görülmektedir.

İrfan Tapan ise Türkiye'nin Malatya ilinde yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilerin ekonomik, mekânsal ve kültürel etkilerine dair bir analiz ile özel sayımıza katkıda bulunmaktadır. Makalenin analizi 1666 (843'ü yerel halkla ve 823'ü Suriyelilerle) katılımcı ile yüz yüze gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçlarına dayanmaktadır. Yerel halktan elde edilen veriler Suriyelilerin istihdam azalmasına, ev kiralalarının artmasına ve işçi ücretlerinin düşmesine yönelik olduğunu ortaya koyarken, bir yandan da Suriyelilerin hem girişimcilikleri hem de genel olarak Suriyelilere yapılan yardımlar için temin edilen ürünlerin yerel esnaftan satın alınmasıyla yerelde ekonomiye olumlu bir katkı da sunduklarını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla her ne kadar ev sahibi toplumun zihninde olumsuzluklarla öne sürülseler de toplumsal algının ötesinde iş piyasasına ve ekonomiye etkilerinin anlaşılması için daha büyük ölçekli araştırmalarla ve nedensellik analizinin merkezde olduğu çalışmaların yapılması ve bu sayede olumsuz algılara sebep olan yanlış bilgilere bilimsel cevaplar sunmanın önemli olduğu ortadadır. Ayrıca Tapan, bizlere toplumsal kabul ve sosyal uyumun sağlanması için ev sahibi topluluğun Suriyelilere dair olumsuz ve yanlış bilgilere dayanan algıların önüne geçilmesinin önemli olduğunu göstermektedir.

Suzan Ergün ve Melike Atay Polat ise zaman 2008-2020 dönemleri için düzey 2 seviyesinde bölgelere dair zaman serisi analizi ile iç göç, cinsiyet ve işsizlik arasındaki istatistiksel ilişkiyi analiz etmekte. Analizlerinin sonucuna göre gölgeler arası iç göçün hem kadın hem de erkek işsizlik oranlarına doğru bir tek yönlü ilişkisi bulunmasına karşın, gelişmişlik düzeyi düşük bölgelerde ise işsizliğin iç göçe sebep olduğu bulunmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'deki işsizlik ve iç göç arasında istatistiksel açıdan önemli bir ilişki olduğunu bulunmuştur.

Literatürde göçmenlerin yaşadıkları ayrımcılık ve dışlanma konusunu ele alan makaleler çoğunlukla ev sahibi topluluğun görüşlerinin analizini sunmaktadır. Bu literatüre göçmenlerin yaşadıkları ayrımcılıklara dair algılarını analiz ettikleri araştırmalarıyla özel sayımızdaki Elif Duygu Cindik-Herbrüggen ve Rahman Demirkol (2022) katkı sunmaktadır. Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sosyal hayattaki ayrımcılık algılarına dair yaptıkları anket araştırmasının sonuçlarına göre bu göçmenler en çok en bulma, iş arama, çalışma ve eğitim alanlarında ayrımcılık yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yaşanılan ayrımcılıklarının neden olmuş olabileceğine dair verilen yanıtlar ise en önemli iki sebep olarak göçmen kimliklerinin ve dini inançlarının olduğunu göstermektedir.

Avni Önder Hanedar, Yunus Yiğit, Fazilet İrem Gür Yiğit ve Sezgin Uysal özel sayımızda yer alan diğer makalelerden farklı olarak günümüzde göç ve ekonomi ilişkisine değil 1910 yılına ait Amerikan nüfus kayıtlarının analizi ile Osmanlı göçmenlerinin Amerika Birleşik Devletleri'nin emek piyasasındaki kalıcılıklarının zaman içerisinde nasıl değiştiğini sunmaktadır. Analizlerinin temel bulgusu daha erken göç eden Musevi ve Ermeni kökenli etnik grupların daha sonra göç eden Türk ve Arnavut gibi gruplara göre daha kalıcılık konusunda daha az sorun yaşadıklarıdır. Bu da bizlere hem göç edilen ülkede geçirilen sürenin hem de erken göçün başladığı gruplarda daha yoğun oluşma ihtimali olan sosyal sermayenin de olumlu rolünü tarihsel bir örnekle göstermektedir.

Östen Wahlberg'in çalışması Finlandiya'daki Türk göçmenlerin girişimcilik tercihlerinin çok önemli bir sosyal statü sunduğunu ve aslında bu sebeple de girişimciliğin göçmenler için bir tür bireysel uyum ve kabul görme stratejisi olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşanılan toplum

tarafından ‘kabul görme’lerini kolaylaştırması ise girişimciliği bir öz saygı aracı olarak karşımıza çıkarmaktadır. Suvat Parin ve Ali Rıza Kılıç, İstanbul Esenyurt ilçesindeki Suriyeli girişimcilerle yapılan saha araştırmasının bulgularını analiz ettikleri makaleleri bizlere, Suriyelilerin girişimciliklerinin hem başlayabilmesi hem de sürdürülebilir olması için sadece finansal sermayenin yeterli olmadığı aynı zamanda sosyal ve kültürel sermayenin de bu sürecin önemli bir parçası olduğunu göstermektedir.

Özel sayımızda makalelerin yanı sıra iki adet de kitap incelemesi bulunmaktadır. Göçmenlerin kimliklerinde oluşan göç sonrası değişimleri göç, psikanaliz ve psikoterapi ananlarına ilişkin yaklaşımların harmanlarak sunulduğu Salman Akhtar (2018)’in “Göç ve Kimlik: Kargaşa, Sağaltım ve Dönüşüm” kitabına dair incelemeyi Murat Koçanlı kaleme almaktadır. Özel sayımızdaki bir diğer kitap incelemesini ise Tuncay Bilecen, Hakan Günday’ın “Zamir” kitabı için sunmaktadır. Göç alanına bakan yönüyle bakıldığında, romanda popülist politikaların hem sebep hem de sonuçlarına dair kurgusal bir bakış açısı sunulduğu ve okuyucuya bu konuda düşünme ortamı oluşturduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Aksoy, C. G., & Poutvaara, P. (2019). Refugees' and Irregular Migrants' Self-Selection into Europe: Who Migrates Where?.
- Altındağ, O., Bakış, O., & Rozo, S. V. (2020). Blessing or burden? Impacts of refugees on businesses and the informal economy. *Journal of Development Economics*, 146, 102490.
- Azlor, L., Damm, A. P., & Schultz-Nielsen, M. L. (2020). Local labour demand and immigrant employment. *Labour Economics*, 101808.
- Blau, F. D., & Hunt, J. (2019). The economic and fiscal consequences of immigration: highlights from the National Academies report. *Business Economics*, 54(3), 173-176.
- Borjas, G. J. (1987). *Self-selection and the earnings of immigrants* (No. w2248). National Bureau of Economic Research.
- Ceritoglu, E., Yunculer, H. B. G., Torun, H., & Tumen, S. (2017). The impact of Syrian refugees on natives' labor market outcomes in Turkey: evidence from a quasi-experimental design. *IZA Journal of Labor Policy*, 6(1), 5.
- Clemens, M. A., Lewis, E. G., & Postel, H. M. (2018). Immigration restrictions as active labor market policy: Evidence from the mexican bracero exclusion. *American Economic Review*, 108(6), 1468-87.
- Connor, P., & Krogstad, J. M. (2018). Many worldwide oppose more migration—both into and out of their countries. *Pew Research Centre*.
- Dustmann, C., Schönberg, U., & Stuhler, J. (2016). The impact of immigration: Why do studies reach such different results?. *Journal of Economic Perspectives*, 30(4), 31-56.
- Fasani, F., Frattini, T., & Minale, L. (2020). Lift the Ban? Initial Employment Restrictions and Refugee Labour Market Outcomes.
- Hatton, Timothy, and Jeffrey Williamson. 2002. “What Fundamentals Drive World Migration?” National Bureau of Economic Research Working Paper 9159.
- Karan, O. (2019). Suriyeli Mültecilerin esnaflaşmasını anlamada Bourdieucu yaklaşımın olanakları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 249-276
- Karan, O., Çakır, B., ve Kurtarı, E. (2020). “Hatay’daki Suriyelilerin Girişimcilik Alanındaki Deneyimleri ve Mekansal Faktörler”. *Göç Dergisi*, 7(1): 77-94.
- Kayaoglu, A. (2017). Hometown associations, urban-to-rural collective remittances and rural development in Turkey. *Remittances Review*, 2(2), 121-136.
- Kayaoglu, A., & Naval, J. (2017). Urbanisation, Education and the Growth Backlog of Africa. *Journal of African Economics*, 26(5), 584-606.

- Kayaoglu, A. (2020). Labour market impact of Syrian refugees in Turkey: the view of employers in informal textile sector in Istanbul. *Migration Letters*, 17(5), 583-595.
- Kesici, MR. (2021). The History of Migration from Turkey to Western Europe: A Multi-theoretical Analysis of the Routes to Germany and the United Kingdom. *Border Crossing*, 11(2), 173-190
- Mahia, R., de Arce, R., Koç, A. A., & Bölük, G. (2020). The short and long-term impact of Syrian refugees on the Turkish economy: a simulation approach. *Turkish Studies*, 21(5), 661-683.
- Omata, N. (2019). Contributors or competitors? Complexity and variability of refugees' economic 'impacts' within a Kenyan host community. *Migration Letters*, 16(2), 135-144.
- Peri, G. (2016). Immigrants, productivity, and labor markets. *Journal of economic perspectives*, 30(4), 3-30.
- Phillimore, J. (2021). Refugee-integration-opportunity structures: shifting the focus from refugees to context. *Journal of Refugee Studies*, 34(2), 1946-1966.
- Ratha, D., & Shaw, W. (2007). *South-South migration and remittances*. The World Bank.
- Şahin Mencütek, Z., & Nashwan, A. J. (2021). Employment of Syrian refugees in Jordan: challenges and opportunities. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 30(6), 500-522.
- United Nations, 2019. *International Migrant Stock 2019*. Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations.Database: POP/DB/MIG/Stock/Rev.2019.